

¹ Франко І. Лист до А. Ю. Кримського від 26 серпня 1898 р. із Довгополя // Франко І. Зібрання творів у 50-ти т. – К.: Наукова думка, 1986. – Т. 50. – С. 113.

² Франко П. Іван Франко зблизька // Іван Франко у спогадах сучасників / Упоряд. О. І. Дей та Н. П. Корнієнко. – Львів: Книжково-журнальне видавництво, 1956. – С. 386.

³ Гнатюк В. Про ювілей І. Франка в 1898 р. // Іван Франко у спогадах сучасників / Упоряд. О. І. Дей та Н. П. Корнієнко. – Львів: Книжково-журнальне видавництво, 1956. – С. 311.

⁴ Мочульський М. З останніх десятиліть життя Івана Франка (1896-1916) // Іван Франко у спогадах сучасників / Упоряд. О. І. Дей та Н. П. Корнієнко. – Львів: Книжково-журнальне видавництво, 1956. – С. 426.

⁵ Труш І. Листівка до І. Франка від 19 травня [18] 99 р. із Львова. – І. Л. – Ф. 3. – Спр. 1634. – С. 569-570.

⁶ Франко І. Малюнки Івана Труша // Франко І. Зібрання творів у 50-ти т. – К.: Наукова думка, 1981. – Т. 32. – С. 27.

⁷ Там само.

⁸ Там само. – С. 27-28.

⁹ Там само. – С. 29.

¹⁰ Там само. – С. 31.

¹¹ Труш І. Листівка до І. Франка від 13 липня [18] 99 р. із Косова. – І. Л. – Ф. 3. – Спр. 1634. – С. 571-572.

¹² Франко Т. Про батька. – К., 1966. – С. 261-262.

¹³ Волянський О. Мої спомини про Івана Франка // Іван Франко у спогадах сучасників / Упоряд. О. І. Дей та Н. П. Корнієнко. – Львів: Книжково-журнальне видавництво, 1956. – С. 487.

¹⁴ Труш І. Листівка до І. Франка від 23 вересня [19] 03 р. із [Балаклави]. – І. Л. – Ф. 3. – Спр. 1634. – С. 577-578.

¹⁵ Труш І. Листівка до І. Франка від 24 квітня 1912 р. із Каїро-бізе. – І. Л. – Ф. 3. – Спр. 1634. – С. 575-576.

¹⁶ Франко І. “Артистичний вісник, місячник, посвячений музиці і штуці”. Видає “Союз співацьких і музичних товариств у Львові”. За редакцію відповідає Олександр Бережницький. Редактор для музики Станіслав Людкевич, для шток пластичних Іван Труш // Франко І. Зібрання творів у 50-ти т. – К.: Наукова думка, 1982. – Т. 35. – С. 335.

¹⁷ Труш І. Листівка до І. Франка від 11/12 вересня [19] 08 р. із Довгополя. – І. Л. – Ф. 3. – Спр. 1634. – С. 573-574.

¹⁸ Труш І. Лист до І. Франка із Києва. – І. Л. – Ф. 3. – Спр. 1634. – С. 581, 583.

¹⁹ Труш І. Записка на візитній картці до І. Франка. – І. Л. – Ф. 3. – Спр. 1634. – С. 579-580.

²⁰ Акорди: Антологія української лірики від смерті Шевченка / Уложив Іван Франко. З ілюстраціями Юліяна Панькевича. – Львів, 1903. – С. 312.

²¹ Див.: Труш І. Іван Франко і наша суспільність. Кілька слів з приводу ювілейного дару // Діло. – Львів, 1912. – Ч. 211. – 18 вересня. – С. 1.

УДК:94 (477.83/.86) “1890/1914”:82091

Микола Гуйванюк
(Чернівці)

УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРНА ІНТЕЛІГЕНЦІЯ У ПОЛІТИЧНОМУ ЖИТТІ ГАЛИЧНИНИ КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ ст.: ЗА МАТЕРІАЛАМИ ЩОДЕНОЇ ГАЗЕТИ “ДІЛО” (1890-1914 рр.)

У статті на основі всебічного аналізу часопису “Діло” (Львів) розглядається вплив літературної інтелігенції на діяльність українських політичних партій Галичини протягом 1890-1914 рр. Показано участь української літературної інтелігенції у виборчих кампаніях в краї та її діяльність у роботі австрійського парламенту й галицького сейму.

Ключові слова: газета “Діло”, Галичина, літературна інтелігенція, австрійський парламент, галицький сейм.

На зламі ХІХ – ХХ ст. політичне життя галицького українства набуло якісно нового рівня. В зазначений період українці Галичини хоча і обмежено, але користувалися демократичними правами – вибору своїх представників до крайового сейму та австрійського парламенту, мали вільну українську пресу, умови для розвитку української мови, літератури, освіти, науки.

В результаті все чіткіше простежуються такі його вияви: критичне ставлення галицького українства до існуючої влади та намагання брати безпосередню участь у процесі здійснення цієї влади; тісніші взаємини з державними органами та безпосередня участь у їхній діяльності; реалізація власних інтересів через діяльність політичних партій та громадських об'єднань; поява власних політичних лідерів та ін.

Цей період характерний і тим, що провід у суспільно-політичному житті галицького українства обіймають представники нової генерації інтелектуалів, фахова діяльність яких пов'язана з літературою чи публіцистикою – І. Франко, М. Грушевський, Ю. Романчук, О. Барвінський, О. Маковей, В. Стефанік, М. Павлик та ін. Вони задавали тон політичному рухові через партійну і депутатську діяльність, були організаторами та постійними учасниками політичних зібрань галицьких українців – народних віч.

Представники української літературної інтелігенції в Галичині гуртувалися навколо місячників “Літературно-наукового вістника” (Львів), “Записок НТШ” (Львів), а також газет “Діло” (Львів), “Свобода” (Львів), “Громадський голос” (Львів) та ін. Одним із найпотужніших українських пресових органів була щоденна газета галицьких народовців “Діло”, яка видавалася з 1880 по 1939 р. і мала помітний вплив на політичне життя галицького українства зазначеного періоду.

Незважаючи на те, що в сучасній вітчизняній історіографії вже були часткові спроби розгляду проблем, пов'язаних зі з'ясуванням ролі і місця

часопису “Діло” в українському національному русі, зокрема це стосується досліджень Ю. Шаповала¹, О. Хім’як² та інших, та попри все, порушене у статті питання ще практично не розглядалося.

Метою пропонованої статті є дослідження участі української літературної інтелігенції в політичному житті Галичини у 1890-1914 рр. за матеріалами щоденника “Діло”, що дасть краще зрозуміти окремі аспекти українського національного руху зазначеного періоду.

Одним із пріоритетних напрямків щоденника “Діло” була політична проблематика, що відповідало потребам часу, адже кінець ХІХ – початок ХХ ст. – це період найактивнішого процесу формування української нації. Чільне місце у ньому належало представникам української інтелігенції, яка завжди займала активну позицію стосовно тогочасних політичних викликів суспільства. Особливо це проявилось у взаєминах галицьких літераторів з українськими політичними партіями. Вони не тільки намагалися у своїх творах оцінювати діяльність цих партій, але і самі брали активну участь в партійній роботі, що знайшло відображення на шпальтах “Діла”.

Незважаючи на те, що часопис був органом галицького народоства, одне з чільних місць на його сторінках відводилося висвітленню ролі літературної інтелігенції в діяльності тодішніх українських політичних партій, зокрема Радикальної. “Діло” відслідковувало діяльність таких провідних літераторів-провідників радикалів, як І. Франко, М. Павлик, С. Данилович, Л. Мартович та ін. Здебільшого це були організатори селянських віч, які скликалися на підтримку тих чи інших ініціатив Радикальної партії. Свідченням цього є наступні повідомлення: “18 липня 1893 р. відбулися перші збори радикального політичного товариства “Народна воля” в Коломиї. Було понад 150 селян. С. Данилович, Г. Гарасимович, К. Трильовський та І. Франко. Як повідомив С. Данилович, товариство заявлялося для того, щоби образувати політично селян як в коломийському, так і в сусідніх повітах а також в усій Галичині в напрямі радикальному. Особливо, щоб добиватися безпосереднього виборчого права”³; “[...] 18 травня 1893 р. відбулося радикальне віче в Коломиї. Голова віча С. Данилович помічники: М. Павлик, К. Трильовський, секретар Лесь Мартович”⁴; “[...] 4 грудня відбулося селянське віче у Львові у кількості 150 чоловік. Збори відкрив М. Павлик. Також виступив К. Трильовський про політичну ситуацію”⁵.

Досить повно на шпальтах “Діла” було висвітлено участь галицьких літераторів у роботі VI з’їзду Руської радикальної партії, який відбувся у 1897 р. “З’їзд отворив др. І. Франко промовою від імени центрального заряду [...] сего року партія набула дуже важну справу – вибори. Участь партії у виборчому русі характеризують найліпше голоси наших ворогів, які назвали цей рух руського народу – рухом радикальним. [...] Радикальна партія не є витвором книжників при зеленім столику, бо всі

точки програми радикальної партії виглядають як живі, насущні потреби народу. На порядку денному з’їзду на першому місці справи економічні, викуп ґрунтів, страйки, справи політичні, поділ Галичини”⁶. Зокрема, І. Франко виголосив реферат “Про викупно панських ґрунтів”. На його думку: “[...] велика посілість, це не лише велика сила економічна, але і політична. По викупі панських ґрунтів їх потрібно розділити між селянами”⁷.

Не залишило “Діло” поза увагою і участь української літературної інтелігенції у виборчих процесах в Галичині й Буковині періоду, що розглядається. В замітках вміщувалися заклики провідних літераторів, думка яких мала значний вплив на українську спільноту краю щодо підтримки тих чи інших кандидатів в депутати парламенту чи крайового сейму. Для прикладу наведемо кілька повідомлень: “[...] 10 березня 1907 р. відбулися передвиборчі збори у Вовчківцях. Згідно з постановою повітової організації ухвалено всіма силами підтримати В. Охримовича (редактора “Діла”. – М. Г.) на посла, а В. Стефаніка на заступника; “[...] 17 березня 1907 р. подібні збори відбулися у Русові, де ухвалено також кандидатуру В. Охримовича на посла, а В. Стефаніка на заступника”⁸. З інших повідомлень дізнаємося, що “Про криваві (“баденівські”. – М. Г.) вибори в Черневі промовляв на суді А. Чайковський”⁹ – відомий український письменник. “[...] Рогатинщина. А. Чайковський реферував про виборчу реформу: 5.12.1905 р. в Бурштині при участі 2000 людей; 6.12.1905 р. в Рогатині при участі 1500 людей; 20.01.1906 р.; 4.01.1906 р. в Черчу 600 людей”¹⁰.

В руслі виборчої кампанії “Діло” друкує політичну новелу Леся Мартовича “Смертельна справа”¹¹, у якій письменник допомагає українській громаді зрозуміти, які перед нею стоять виклики і закликає одностайно виступити на захист своїх прав, віддати голос за українського кандидата.

Одним із напрямків політичної діяльності галицького українства, де провідну роль відіграла літературна інтелігенція, були передвиборчі віча. Висвітлення їхнього перебігу знайшло доволі широке відображення на шпальтах “Діла”. В репортажах із зазначеної проблематики подаються фрагменти виступів окремих літераторів та публіцистів, які стосуються широкого кола питань, спрямованих на покращення життя української спільноти в краї. В репортажі із передвиборчого віча, яке відбулося 20 березня 1907 р. в Коломиї, скликаного д-ром Северином Даниловичем (публіцистом і співредактором радикальних часописів”, подано фрагмент його виступу, де порушувалися зловоденні проблеми “[...] За державу австрійську кожен з нас наставить грудь і проліє кров, але держава за те най дасть волю, загальне голосування [...] Податки не рівномірно розсажені. Податок повинен бути від доходу”¹².

Цінною є інформація селянського радикального віча, яке відбулося 15 листопада 1896 у Львові. Тут подано фрагмент промови І. Франка, де по-

казано його позицію щодо політичного становища українського селянства. “[...] Селянство має стати силою політичною. [...] конституція незла річ, та лихо в тім, що не припасували її до нас. В многих сторонах селяни засновують спілки, крамниці, читальні [...] але економічно вони не піднеслися, політично не організувалися”¹³.

Ґрунтовною є інформація, поміщена на шпальтах газети про віча депутата парламенту відомого науковця і літератора О. Колесси. “18 серпня 1897 р. у Микулинцях (Тернопільщина) проводив віче посол О. Колесса. Він пояснив політичну ситуацію, становище українського посольського клубу стосовно уряду. Обговорено проект закону про введення загального виборчого права до сойму. Розповів про своє бачення університетської справи”¹⁴. “Теребовля. 4 лютого 1908 р. віче 1200 осіб. Палка промова посла д-ра О. Колесси викликала заінтересоване помежи виборцями”¹⁵.

Також “Діло” інформувало своїх читачів про те, що “30 жовтня 1910 р. відбулося віче у справі виборчої реформи. Реферував Я. Весоловський”¹⁶ – один із найпрофесійніших публіцистів того часу та редактор і член редколегій багатьох українських видань (у т.ч. газети “Буковина”).

Звичайно, можна ще багато цитувати з повідомлень про передвиборчі віча за участю українських літераторів, але наведеного достатньо, щоби зробити певні висновки про те, що фактично в усіх частинах краю представники літературної інтелігенції були провідниками народних передвиборчих віч, задавали їм тон, порушували найзлободенніші питання, які хвилювали українську спільноту.

Участь української літературної інтелігенції у роботі австрійського парламенту репрезентована в “Ділі” головним чином політиками, які, окрім, свого основного заняття, мали певний літературний доробок та редагували ряд українських періодичних видань. Це насамперед Ю. Романчук, О. Барвінський, О. Колесса, К. Трильовський та ін.

У репортажах із віденського парламенту про посольську діяльність Ю. Романчука бачимо його широку компетенцію як у загальнодержавних справах, так і в різноманітних місцевих проблемах. З його виступів видно, що це був компромісний політик. “7 червня 1891 р. посол Ю. Романчук мав промову у Раді державній. [...] Останніми часами з’явилися корисні прояви діяльності уряду. Уряд обмежився тим, що не мішаючись ні до чого, дозволив народам боротися з собою. [...] Дає народам так, як нечемним дітям, інше заняття, щоби утримати їх від національних суперечок.

[...] Ми хочемо жити з поляками у згоді і трудитися спільно на благо держави і краю.

[...] Надіюся, що в Австрії знайдеться муж державний, який зможе оцінити велике значення русинів для австрійської держави”¹⁷. Але парламентська політика – це і є змагання компромісів.

В інших промовах він показує себе як непохитний та послідовний захисник інтересів галицького і буковинського українства. Зокрема, на

33-му засіданні палати послів 20 червня 1891 р. при обговоренні бюджету міністерства освіти він говорив: “[...] Прошу прийняти подання до резолюції бюджетної про відкриття нової гімназії у Східній Галичині з руською (українською. – М. Г.) мовою викладання. Також заснувати учительську семінарію на Буковині. При гімназії у Чернівцях створити українські класи”¹⁸. В іншій промові, виголошеній при дебатах бюджету 16 лютого 1894 р., наголошував, що “[...] вже 33 роки маємо Конституцію, 27 років маємо автономію в кожному краї. Однак, ні конституційні права і свободи у нас не скріплюються, ні наша автономія. Щоби автономія мала сильний устрій, потрібна сильна опора внизу. На автономію громадську повинна опиратися автономія повітова. На автономію повітову – автономія краєва. Але якраз ота низова автономія щораз ослаблюється та обмежується.

[...] Ми вважаємо себе народом дозрілим. Хочемо мати, що нам належить згідно конституційних прав. Хочемо мати свою волю. Доти не будемо мати своїх прав і своєї волі, доти супроти теперішньої політики і тих, що нею управляють, мусимо займати опозиційне становище”¹⁹. І далі продовжує “[...] коли польський комітет може сказати, що вважає Східну Галичину за польський край, а оборону проти дальшого спольщення за небезпеченство для Польщі. Та для того взиває весь польський народ і всі польські сторонництва до здавлення своєї образи то заявляємо іменем всіх русинів краю, що Східна Галичина була руска, є руска, і мусить рукою (тобто українською. – М. Г.) стати”²⁰.

З повідомлень “Діла” бачимо, що Ю. Романчук активно відстоював право української спільноти на справедливі вибори. Ним 13.06.1896 р. був поданий депутатський запит до міністра внутрішніх справ про незаконну заборону властями віч”²¹, а також виголошену промову посла у палаті послів австрійського парламенту 13 січня 1897 р., в якій наголошувалося, що “[...] свобода виборів – се найважливіша основа кожної держави [...] дотеперішня практика виборча в Галичині показує, що там майже завжди стаються надужиття проти законності. І навіть мають місце насильства”²².

Представники літературної інтелігенції намагалися використовувати парламентську трибуну для надання політичного забарвлення, здавалось би на перший погляд, зовсім не політичним питанням, зокрема освітнім. Депутат парламенту, відомий науковець, дослідник фольклору та української літератури О. Колесса не тільки послідовно відстоював інтереси українського населення Галичини в шкільництві та вищій освіті. Він постійно подавав депутатські запити до відповідних урядових інстанцій, що засвідчували повідомлення “Діла”. Для прикладу наведемо фрагмент його промови виголошеної в державній раді 20 грудня 1907 р. “[...] русини не мають в цілій Галичині ані одної публічної п’яти- або шести- класової народної школи. По селах не допускають до закладання чотирьокласових руских (українських. – М. Г.)

шкіл. В цілій Галичині русини не мають ні одної державної семінарії вчительської. Лише “Руске товариство педагогічне” підтримує з власних фондів приватну руску (українську. – М. Г.) семінарію, та і тій не пощастило доси виєднати собі субвенцію з державних фондів.

Є у нас т.зв. утраквістичні (двомовні. – М. Г.) семінарії учительські, але в практиці вони мають польський характер...

[...] Найбільше болить нас те, що до учительської семінарії не допускається рускої (української. – М. Г.) молодіж, особливо женскої. У 1904-05 н.р. зголосилося до львівської учительської семінарії 30 русинок, а прийнято лише 9.

Опісля обсаджується школи в руских селах польськими учителями, а ті виступають ворожо проти населення, котрого діти мають учити, між котрим живуть, і його хліб їдять.

“[...] Перейдемо тепер до однієї із справ найактуальніших – університетської. [...] Ще в 1898 р. тодішній посол Ганкевич вніс до міністра просвіти інтерпеляцію в котрій порушив щонайважливіші точки в справі українського університету. Опісля в справі заложення цього університету у Львові внесено до сеї палати петицію львівського наукового товариства імені Т. Шевченка, котре і я мав честь підписати, будучи тоді директором філологічної секції. Сю саму справу порушував кілька разів Юліан Романчук. [...] Також тов. “Просвітта” і руский (український. – М. Г.) митрополит Шептицький прислали міністрові просвіти пропам’ятні письма.

[...] Против всіх тих відносин, не можливих на довгий час і на будуче, звернені були згадані протести. Рівночасно протестувала проти них і молодіж. Зразу писала вона меморіали і петиції, улажувала збори, ухвалювала резолюції, вислала депутації до університетських властей, до Галицького намісника, до міністра просвіти. Не занедбано жодного законного средства.

[...] Вкінці не стало молодіжи терпцю, на її демонстрацію в 1901 р., що зовсім не виходила поза межі звичайних студентських маніфестацій. Відповіли Львівські університетські власти оповіщенням, в котрім кинено нашій молодіж докором здичілости, а польських студентів заохочено до оборони університету. Близько 600 студентів рускої (української. – М. Г.) народности покинуло тоді львівський університет, і позаписувалися в університети у Відні, Празі й інших [...].

Коли відносини у львівським університеті не змінилися, нас дальше тяжко обиджувано. Обиджувано святі національні ідеали молодіж. Тоді пішли дальші виброси розпуки, а вершком їх були сумні події у Львівськвм університеті у 1907 р.²²³

У галицькому крайовому сеймі з представників літературної інтелігенції найактивнішим був О. Барвінський. Як засвідчують повідомлення “Діла”, він домагався, щоб: “[...] для кандидатів на урядові посади були в університеті проведені практичні курси рідної мови; щоб було створено урядові комісії, які б видавали свідоцтва; щоб

визначити термін, коли урядовці мають вивчити українську мову; обов’язковості вивчення української і польської мов у середніх школах Галичини”²²⁴.

Отже, наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. представники літературної інтелігенції активно відгукувалися на виклики часу, які постали перед українською спільнотою. А саме: діяльність українських політичних партій, вибори до крайового сейму та парламенту, вичовий рух, проблема українського університету та інші знайшли висвітлення у найбільш розповсюдженному українському щоденнику “Діло”. Аналізуючи численні повідомлення, вміщені на шпальтах часопису, простежуємо позитивні зміни, що відбувалися під впливом представників літературної інтелігенції у психології галицьких українців, у яких почало формуватися тверде усвідомлення своєї національної приналежності і необхідності боротися за рівні права, декларовані (але не гарантовані) австрійською конституцією.

¹ Шаповал Ю. “Діло” (1880-1939) – перша українська щоденна газета. Навчальний посібник. – Рівне, 2007. – 68 с.

² Хім’як О. Газета “Діло” та її вплив на формування політичної свідомості українців Галичини (кінець ХІХ – початок ХХ ст.) // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. – 2009. – Вип. – 21. – С. 45-49.

³ Діло (Львів). – 1893. – Ч. 159. – 19 (31) мая. – С. 1.

⁴ Діло (Львів). – 1893. – Ч. 111. – 21 мая (2 червня). – С. 1.

⁵ Діло (Львів). – 1894 – Ч. 272 і 273. – 7 (15 грудня). – С. 1.

⁶ Діло (Львів). – 1897. – Ч. 203. – 9 (21) вересня. – С. 3.

⁷ Діло (Львів). – 1897. – Ч. 206. – 12 (24) вересня. – С. 2.

⁸ Діло (Львів). – 1907. – Ч. 53. – 20 березня. – С. 1.

⁹ Діло (Львів). – 1897. – Ч. 139. – 21 червня (3 липня). – 1.

¹⁰ Діло (Львів). – 1906. – Ч. 26. – 3 (16) лютого). – С. 3.

¹¹ Діло (Львів). – 1904. – Ч. 69. – 26 марта (6 цвітня). – С. 6.

¹² Діло (Львів). – 1891. – Ч. 18. – 21 січня (3 лютого). – С. 1.

¹³ Діло (Львів). – 1896. – Ч. 249. – 4 (16) падолиста. – С. 3.

¹⁴ Діло (Львів). – 1907. – Ч. 178. – 22 серпня. – С. 2.

¹⁵ Діло (Львів). – 1908. – Ч. 29. – 7 лютого. – С. 2.

¹⁶ Діло (Львів). – 1910. – Ч. 243. – 31 жовтня. – С. 5.

¹⁷ Діло (Львів). – 1891. – Ч. 129. – 8 (20) червня). – С. 1.

¹⁸ Діло (Львів). – 1891. – Ч. 139. – 21 червня (3 липня). – С. 1.

¹⁹ Діло (Львів). – 1894. – Ч. 28. – 5 (17) лютого). – С. 1.

²⁰ Діло (Львів). – 1903. – Ч. 108. – 18 (29) мая. – С. 1.

²¹ Діло (Львів). – 1896. – Ч. 126. – 6 (18) червня). – С. 1.

²² Діло (Львів). – 1897. – Ч. 4. – 7 (19) січня. – С. 1.

²³ Діло (Львів). – 1908. – Ч. 15. – 22 січня. – С. 1.

²⁴ Діло (Львів). – 1896. – Ч. 7. – 10 (22) січня). – С. 1.

*Николай Гуйванюк
(Черновци)*

**УКРАИНСКАЯ ЛИТЕРАТУРНАЯ
ИНТЕЛЛИГЕНЦИЯ В ПОЛИТИЧЕСКОЙ
ЖИЗНИ ГАЛИЧИНЫ КОНЦА ХІХ –
НАЧАЛА ХХ вв.: ПО МАТЕРИАЛАМ
ЕЖЕДНЕВНОЙ ГАЗЕТЫ “ДІЛО”
(1890-1914 гг.)**

*В статье на основе всестороннего анализа
ежедневной газеты “Діло” (Львов) рассматри-*

вається влияние литературной интеллигенции на деятельность украинских политических партий, которые действовали в Галичине в течение 1890-1914 гг. Показано участие украинской литературной интеллигенции в избирательных кампаниях в Галичине и ее деятельность в австрийском парламенте и галицком сейме.

Ключевые слова: газета “Діло”, Галичина, литературная интеллигенция, австрийский парламент, галицкий сейм.

**Mykola Huvanyuk
(Chernivtsi)**

**UKRAINIAN LITERARY INTELLECTUALS
IN POLITICS GALICIA LATE XIX – EARLY
XX CENTURY: BASED DIARY “DIL0”
(1890-1914 YEARS)**

In this paper, based on thorough analysis of the magazine “Dilo” (Lviv) examined the effect of literary intellectuals on the activities of Ukrainian political parties operating in Galicia during 1890-1914 is shown part of the Ukrainian literary intellectuals in elections in Galicia and its activities in the Austrian Parliament and the Galician Sejm.

Keywords: newspaper “Dilo”, Galicia, literary intellectuals, the Austrian parliament, Galician Sejm.

УДК: 94 (477.8) “1921/1939”: 304.44+

**Олександр Гаврилук
(Луцьк)**

**ПАМ'ЯТКИ УКРАЇНСЬКОГО
САКРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ
В УМОВАХ МІЖВОЄННОЇ ПОЛЬЩІ:
ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ОХОРОНА**

Висвітлюється політика міжвоєнної Польщі (1918-1939 рр.) щодо збереження та охорони на підвладних їй етнічних українських землях сакральної мистецької спадщини українського населення. Вказано, що означену спадщину представляли нерухомі та рухомі пам'ятки православної й греко-католицької церков. З'ясовано правові засади проведення такої політики, її відмінності щодо реліквій православного й греко-католицького кліру, діяльність відповідних пам'яткоохоронних структур. Проаналізовано заходи з інвентаризації, складання реєстру, фінансового забезпечення справи збереження та охорони пам'яток. Наведено відомості про brutальне нищення польською владою у 1938 р. на теренах Холмщини і Південного Підляшшя православних святинь як головної складової вирішення у Другій Речіпосполитій “українського питання” репресивними методами.

Ключові слова: Друга Річпосполита, українське сакральне мистецтво, православна церква, греко-католицька церква, пам'яткоохоронна справа, акція 1938 р.

Початок ХХІ століття для української історичної науки продовжує залишатися періодом звернення до різнобічних тем з минулого української нації, багато з яких ще два з половиною – три десятиліття тому для істориків в Україні були предметом замовчування або фальсифікацій та ідеологічних спекуляцій. Помітне наукове зацікавлення тут становлять українсько-польські відносини між Першою та Другою світовими війнами. На нинішній час вітчизняні історики можуть представити зацікавленому читачеві помітний науковий доробок у висвітленні цієї теми.

Ознайомлення із станом її вивчення дає змогу зробити висновок, що не всі її складові знайшли належне розкриття в українській, як, до речі, і у польській історіографії. Недостатнім залишається рівень опрацювання проблеми культурного життя української спільноти на західних етнічних українських землях, що перебували у складі Другої Речіпосполитої. Зокрема, це стосується грані, пов'язаної із збереженням та охороною пам'яток сакрального мистецтва українців. Щоправда, певною мірою її торкаються праці сучасних українських науковців про історію західноукраїнських земель, зокрема, Холмщини й Підляшшя¹, сакральні пам'ятки регіону², їх нищення впродовж міжвоєнного періоду³. Складовою здобутків вітчизняних дослідників з теми є праці про пам'яткознавчу та пам'яткоохоронну діяльність Української греко-католицької церкви (УГКЦ), що провадилася за підтримки її митрополита А. Шептицького⁴.

Щодо польських науковців об'єктивного спрямування, то вони розкривають тему головним чином у контексті показу трагічної долі православної церкви у міжвоєнній Польщі, зумовленої політикою державної влади та керівництва римо-католицького костелу⁵. Значно меншою мірою вона розглядається у дослідженнях про зміст тодішніх пам'яткоохоронних заходів⁶. До найпомітніших наукових праць польських дослідників необхідно зарахувати роботи, авторами яких є М. Папежинська-Турек, Г. Пеліца, Г. Купріянович та П. Детлоф.

Враховуючи наукову і практичну актуальність теми, у статті ставиться мета: стисло подати зміст правових актів, що були покладені в основу пам'яткоохоронної роботи Другої Речіпосполитої; охарактеризувати заходи державних структур у цій галузі; з'ясувати вплив політики властей міжвоєнної Польщі на здійснення цих заходів та її наслідки для української сакральної спадщини.

Відновлення у листопаді 1918 р. незалежності Польщі поставило перед органами нової держави чимало складних завдань. Одне з них – збереження багатой культурної спадщини, що перебувала у її адміністративно-територіальних межах. Сюди входили пам'ятки як етнічної Польщі, так і частини територій сусідніх народів, зокрема, українського (Пінщина, Берестейщина, Південне Підляшшя, Холмщина, Західна Волинь, Східна Галичина, Надсяння та Лемківщина), що їх польському керівництву вдалося прилучити до Другої Речіпосполитої